

SUMARI

Proemi de Mons. Joan-Enric Vives	7
Pròleg de Francesc Torralba	11
<i>Les cosmovisions religioses: entre filosofia, ciència, comunicació intercultural i fenomenologia de la religió,</i> de Joan-Andreu Rocha	15
<i>El diàleg amb les altres cosmovisions. Les gran oportunitat,</i> de Joan Andreu Alcina	93
<i>El diàleg cristianomusulmà: De la confrontació a l'apropament,</i> de Jaume Flaquer	117
<i>El diàleg amb els no creients: Un diàleg necessari i urgent,</i> de Francesc Torralba	143

PROEMI

Vivim una època de profundes transformacions, no solament en el pla econòmic i social, sinó també cultural i espiritual. Aquestes transformacions afecten la nostra manera de viure i de relacionar-nos, però també sacsegen els nostres fonaments i ens exigeixen pensar, a fons, per què creiem el que creiem, quina raonabilitat té la fe que professem, com nodrir i enriquir la vida espiritual. Cal preparar-se a fons per afrontar els grans canvis que s'albiren en l'horitzó i confiar que en aquesta tasca no estem sols.

Les innovacions tecnològiques en el camp de la comunicació han alterat significativament les nostres maneres de treballar, de consumir, de relacionar-nos, de comunicar-nos. Treballem en xarxa, vivim en xarxa. El creixent procés de globalització ens aboca a un món nou, ple de clarobscur, d'ambigüitats que susciten moltes perplexitats, però també ens posa en contacte amb cultures i tradicions espirituals que desconeixíem.

La nostra societat creix en pluralitat, fruit dels fluxos migratoris i de la precarietat de la vida laboral. Entrem en contacte amb persones que tenen conviccions religioses molt profundes, viscudes amb autenticitat, però diferents de les que nosaltres, com a cristians, professem. Aquesta trobada és, d'una banda, una ocasió per a interrogar-nos a fons el cor de les pròpies creences, però, també, per mirar d'establir vincles,

lligams, amb allò genuïnament humà i diví que hi ha en les grans tradicions espirituals de la humanitat.

Amb humilitat i fermesa, som cridats a manifestar la nostra fe en el Crist, a anunciar explícitament el seu Evangeli, a viure conforme a la Llei de l'Amor més gran que Ell ens va ensenyar. Contra els pronòstics que havien fet molts saberuts en el passat, la fe cristiana és viva i el món espiritual reneix. Les formes de vida s'han transformat a fons, també les maneres d'expressar i de viure la fe han canviat, però la recerca d'una vida feliç i d'una resposta a les preguntes i neguits de la vida humana subsisteix. Som éssers necessitats d'un sentit últim. No en tenim prou amb viure la vida, ser en aquest món, resoldre les necessitats bàsiques; anhelem, com diu Viktor Frankl, una vida amb sentit.

La fe cristiana no és un codi moral, ni un sistema de normes i imperatius. És una opció fonamental, lliure, un do que Déu ha vessat en el cor, una proposta de vida feliç i harmònica, el principi de la vida eterna en nosaltres, com diu sant Tomàs d'Aquino. No posseïm la veritat, perquè la veritat sempre transcendeix els límits de la raó, i creiem que la veritat és una persona, Jesucrist, el camí, la veritat i la vida, i l'acollim com a tal en el nostre ésser i volem que els nostres conciutadans frueixin també d'aquesta veritat.

El tema d'aquest llibre és el diàleg entre tradicions religioses i espirituals de diferent naturalesa. Recull les ponències dictades en el seminari organitzat per la Càtedra de Pensament Cristià del Bisbat d'Urgell celebrat el 30 de juny de 2018 a Sant Julià de Lòria (Principat d'Andorra).

El diàleg ecumènic i interreligiós és del tot necessari. Més enllà de la por al diferent o de la fàcil desqualificació, cal veure la llavor de veritat que hi ha en aquesta recerca de pau, de serenitat, d'harmonia i de sentit. Un diàleg així representa

un repte per a tots els interlocutors, una veritable forma d'experiència espiritual. Es tracta d'escoltar l'altre i d'obrir-se un mateix en el testimoniatge personal.

El diàleg, a diferència d'un col·loqui superficial, té per objectiu el descobriment i el reconeixement comú de la veritat. L'obertura a la veritat significa disposició a la conversió. En efecte, el diàleg portarà a la veritat només quan sigui dut a terme, no sols amb coneixement de causa, sinó també amb sinceritat i franquesa, amb l'acolliment i l'escolta de la veritat. Ha de tendir a ser unió de la veritat amb la caritat, de la intel·ligència amb l'amor (cf. sant Pau VI, *Ecclesiam Suam*, 38).

És un instrument pastoral útil per a l'evangelització. En un diàleg autèntic, no mancarà la força irradiadora. Cal, però, honestat. Els interlocutors amb perfils nets tenen molta probabilitat de fer-se entendre i de suscitar sincer respecte. Cal mostrar, explícitament, qui som i què creiem a l'hora d'entrar en el diàleg i fer realitat «l'atri dels gentils» que tant va promoure el papa Benet XVI.

A més del diàleg fratern entre les persones que tenen conviccions religioses i espirituals diferents, estem cridats a realitzar el més rellevant de tots els diàlegs. Els cristians, quan preguem, dialoguem amb Déu, som convidats per Ell mateix a expressar-li els nostres sofriments secrets, les nostres flaqueces, les que solament Ell coneix i solament Ell pot jutjar. És una meravella que Déu mateix, sense tenir-ne necessitat, hagi volgut establir una aliança amb cada ésser humà, s'hagi volgut trobar amb Ell i acompanyar-lo en el seu caminar.

Joan-Enric VIVES I SICÍLIA
Arquebisbe d'Urgell

PRÒLEG

El diàleg entre cosmovisions és un repte de primer ordre. L'objectiu d'aquest llibre consisteix, essencialment, a reflexionar sobre les condicions de possibilitat d'aquest diàleg.

Dialogar és un exercici d'intercanvi de paraules, de recerca comuna de la veritat. Mai no s'ha d'interpretar com una competició, ni com una lluita dialèctica la finalitat de la qual sigui convèncer l'altre dels propis arguments. Per poder dialogar vertaderament resulta imprescindible la virtut de la humilitat, la capacitat de reconèixer el límit de la pròpia perspectiva i el coratge per identificar, si cal, les *seminae veritatis* en la postura de l'altre.

La noció de diàleg es relaciona directament amb la cultura de la trobada i constitueix el gran mecanisme per resoldre els conflictes i les tensions que tenen lloc en la comunitat humana.

Només és possible establir un diàleg vertader si els interlocutors que hi són implicats, són capaços d'intuir allò essencial, allò que els uneix més enllà de les legítimes diferències de cadascun. Detectar aquest espai de convergència és decisiu per assolir acords.

El diàleg social i polític ha de tenir com a última aspiració el bé comú, cosa que exigeix, d'una manera imprescindible,

ble, la capacitat de superar els propis interessos particulars. El diàleg interdisciplinari ha de tenir com a objectiu la veritat, una veritat que transcendeixi cada marc disciplinari i es besllumi en l'horitzó una veritat que no pertany a cap representació de la realitat.

El diàleg requereix com a *conditio sine qua non* el reconeixement de la dignitat inherent de l'interlocutor. Un pot o no coincidir amb les seves tesis, però, en qualsevol cas, ha de reconèixer l'altre com un ésser dotat d'una dignitat intrínseca, com un subjecte de drets que ostenta, entre d'altres, el d'expressar-se lliurement.

En el personalisme filosòfic i teològic del segle xx, el diàleg ocupa un lloc central. N'és un exemple paradigmàtic la filosofia de Jean Lacroix (1900-1986), fundador, amb Emmanuel Mounier (1905-1950) de la coneguda revista *Esprit*.

Escriu Jean Lacroix: «Dialogar no pot consistir a refutar el pensament de l'altre, ni, simplement, a integrar-lo en el propi, sinó a fer-se problema un mateix per a progressar per contacte amb l'altre. No hi ha diàleg sense aquesta simpatia metodològica que ens fa sentir des de dins el pensament de l'altre, que ens commou intensament i ens obliga a una veritadera repetició. Dialogar és exposar-se no tant a les raons de l'altre com a les commocions del propi pensament, i, tal vegada, a la pèrdua d'un mateix».¹

Un error comú en l'exercici del diàleg consisteix en contemplar l'altre interlocutor com un objecte de conversió, com algú a qui cal vèncer, colonitzar, transformar en un objecte inert. En el diàleg sempre subsisteixen dos subjectes amb lli-

1. J. LACROIX, *Historia y misterio*, Fontanella: Barcelona, 1963, p. 118.

bertat d'expressió i que han de poder-la mantenir al llarg de tot el decurs dialògic.

En el diàleg autèntic, l'altre no és un enemic intel·lectual ni un rival polític. És un interlocutor vàlid, algú de qui es pot aprendre. Dialogar, doncs, no és negociar ni establir un pacte instrumental d'interessos la finalitat del qual és arribar a un acord provisional. El diàleg no és un negoci, és el camí vers la veritat, una veritat que transcendeix ambdós interlocutors, però que els dos aspiren a besllumar a través de l'exercici de la seva racionalitat.

Trobem una idea semblant en el pensament de Jean Lacroix: «Qui no ha passat per aquesta prova amb temor i tremolor, qui no ha sentit el temor de veure's obligat a tornar-se a plantejar els problemes, qui no ha sentit que la seva raó es modificava, en certa manera, sota l'influx de la raó de l'altre, que no ha acceptat lliurement i no ha viscut la possibilitat d'aquesta espècie d'holocaust, no és un interlocutor vàlid en el diàleg entre els homes.»²

Una altra de les condicions bàsiques del diàleg, a més de la humilitat, és la mansuetud, és a dir, la ductilitat, la capacitat per reconèixer la veritat en el discurs de l'altre i de vèncer la pròpia arrogància o vanitat intel·lectual. Sense confiança tampoc no és possible el diàleg. Si entre els interlocutors s'estableix un clima de temor, de suspicàcia o de desconfiança, no es pot donar el diàleg, perquè aquest només es podrà donar quan ambdós es fiïn mútuament del que estan dient, es reconeixen com a persones i confien en la puresa de les seves intencions. Si un d'ells té por que l'enganyin, l'estafin o el

2. *Ibíd.*, p. 118.

menystinguin, el diàleg pateix un greu dèficit de fluïdesa i de transparència, i, per consegüent, desapareix.

El reduccionisme científicista, omnipresent en la cultura occidental contemporània, consisteix a creure que l'únic accés a la veritat passa, necessàriament, pel mètode científic, amb la qual cosa les disciplines o sabers que disposen d'un altre mètode d'aproximació a la realitat estan mancats d'estatus epistemològic, amb la qual cosa no són reconegudes com a disciplines en condicions d'igualtat.

El reduccionisme científicista i positivista comporta, de fet, una forma de menyscabament de les disciplines humanístiques que aborden la realitat des de mètodes diferents del de les ciències experimentals i les ciències pures.

Un altre greu obstacle per a la pràctica del diàleg autèntic és el fonamentalisme que es produeix quan un interlocutor parteix del supòsit que posseeix, d'una manera unilateral i absoluta, la veritat, i que per tant no necessita dialogar amb cap altre interlocutor, ja que posseeix tot el coneixement que busca. El fonamentalisme fa impossible la pràctica del diàleg, perquè l'altre es transforma en algú que està completament en l'error i hom cau en una visió maniquea de la realitat humana.

El lector té a les mans un llibre que aprofundeix en les condicions de la possibilitat de diàleg. S'hi recullen les ponències que tingueren lloc a Sant Julià de Lòria (Principat d'Andorra), el dia 30 de juny de 2018 dins el marc de la Càtedra de Pensament Cristià del Bisbat d'Urgell.

FRANCESC TORRALBA

LES COSMOVISIONS RELIGIOSES: ENTRE FILOSOFIA, CIÈNCIA, COMUNICACIÓ INTERCULTURAL I FENOMENOLOGIA DE LA RELIGIÓ

JOAN-ANDREU ROCHA SCARPETTA

Introducció

Al llarg del segle XVIII i XIX, dins el context de la cultura alemanya i en l'àmbit d'una creixent pluralització del món per causa de l'expansió colonialista europea, es va establir un terme que pretenia descriure les diferents maneres que els grups humans tenen de comprendre i obrar dins el seu entorn. Aquest terme era *cosmovisió* (traducció més o menys reeixida del concepte alemany *Weltanschauung*), que es basava en el pressupost segons el qual la base epistemològica del coneixement de la realitat física i social requereix una mediació i no respon a un procés directe de percepció per part de la ment humana. És a dir, partia del principi que, per conèixer les diverses realitats humanes, era necessari tenir un «preconeixement» d'aquestes realitats que constituïen un marc teòric previ necessari per poder comprendre el pluralisme cultural.¹

La noció de cosmovisió es va anar enriquint amb altres termes relacionats, com ara la «imatge del món» (*Weltbild*)

1. Cf. J. Edgar BAUER, «Weltanschauung» a Hubert CANKIK; Burkhard GLADIGOW; Matthias LAUBSCHER (eds.), *Handbuch Religionswissenschaftlicher Grundbegriffe*. Band V. Stuttgart: Kohlhammer, 2001, pp. 351-354.

o el «sistema de creences» (en anglès «belief system»),² fins que va caure en desús a causa de les noves epistemologies desenvolupades a començaments del segle xx segons les quals la comprensió de la realitat, inclosa la diversitat cultural, no requeria d'un marc referencial previ, sinó que es pot portar a terme a partir de les dades mateixes i mediates de la realitat. Curiosament, però, el terme *cosmovisió* va tornar a aparèixer vers els anys 1950, quan la diversitat cultural i científica es va fer encara més evident. Aquesta vegada el concepte no va arrelar en l'àmbit purament filosòfic, sinó que es va desenvolupar dins d'una àrea incipient de la comunicació anomenada «comunicació intercultural» així com als estudis d'història i fenomenologia de les religions que cercaven comprendre el pluralisme religiós i cultural i els elements que determinen aquesta pluralitat de maneres d'entendre i obrar en el món. Així, el concepte de *cosmovisió* es va transformar i actualitzar adquirint un sentit nou i obrint noves perspectives.³

Aquest assaig pretén ser un apropament al concepte de *cosmovisió*, a la seva evolució i, sobretot, al seu significat contemporani en tant que eina per comprendre millor la diversitat cultural i religiosa de la humanitat. Amb aquest objectiu oferim un recorregut que s'inicia amb l'evolució del concepte mateix per arribar a la definició de les principals cosmovisions religioses i a la valoració de l'ús d'aquesta eina epistemològica en el camp de la comunicació intercultural i dels estudis del fenomen religiós.

2. Per a una aproximació comprensiva al terme Cf. David K. NAUGLE, *Worldview. The History of a Concept*. Grand Rapids: William B. Eerdmans, 2002; James W. SIRE, *Naming the Elephant. Worldview as a Concept*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2004.

3. Jane H. HILL; Bruce MANNHEIM, «Language and World View», *Annual Review of Anthropology*, 21 (1992), pp. 387.

© dels textos: Francesc Torralba Rosselló, Joan-Andreu Rocha Scarpetta,
Joan Andreu Alcina, Jaume Flaquer, 2019
© del proemi: Joan Enric Vives i Sicília, 2019
© del pròleg: Francesc Torralba Rosselló, 2019
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2019
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: maig de 2019
ISBN: 978-84-9975-
DL:
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

← imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.